

Jezikovni pogovor, 23. 9. 2014

Po poletnem premoru smo težišče pogovora posvetili dvema skupinama sinonimnih pridevnikov, in sicer **bodoči – prihodnji – naslednji – sledeči** in **bivši – prejšnji – pretekli – minuli – nekdanji**. V praksi namreč opažamo, da posamezniki nekatere preganjajo, drugim dajejo prednost, tretje rabijo neustrezno ...

Primerjali smo podatke o njih v pravopisu in SSKJ, ob obravnavi prve skupine pa smo se lahko naslonili tudi na predavanje dr. Erike Kržišnik Prihodnost in bodočnost v slovenskem jeziku na letošnjem Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture (2014, dostopno v seminarskem zborniku, tudi na spletu). Dr. Kržišnikova je po dostopnih starejših virih raziskovala, kako sta živela v slovenščini samostalnika **prihodnost** in **bodočnost**, ali sta se pojavljala sočasno, ali ima kateri v našem jeziku večjo »domovinsko« pravico ...

To zanima tudi lektorja, ki se sprašuje, kako naj ob iztočnici **bodoči** upošteva pravopisno razlago, **prihodnji**, in kvalifikator, **knj. pog.**, medtem ko imamo pri iztočnici **prihodnji** kvalifikator **neobč.** – naj pridevnik **bodoči** zaradi tega pojasnila oz. razlage preganja ali naj pusti avtorju svobodno izbiro? Dr. Kržišnikova je ugotovila, da sta oba samostalnika prisotna v slovenskem jeziku od nekdanj, da pa so jima bili v določenih obdobjih različno naklonjeni. Dosledno nadomeščanje samostalnika **bodočnost** s samostalnikom **prihodnost** se zdi zato nepotrebno.

Enako velja zato tudi za pridevnika **bodoči** in **prihodnji** – v glavnem je mogoče uporabljati oba, v nekaterih primerih pa je uporaben samo eden.

Kako predstavimo svojega še ne **partnerja** – to je moj **bodoči** ali to je moj **prihodnji**? Verjetno bi vsi izbrali pridevnik **bodoči**, saj se zdi pomen pridevnika **prihodnji** za odtenek drugačen; morda bi lahko rekli, da je **prihodnji tisti, ki pripada bolj oddaljeni prihodnosti, bo šele prišel**, medtem ko je **bodoči tisti, ki bo, ki je bliže temu trenutku**. In če bi tu vpletli dejstvo kratkotrajnosti partnerskih zvez, bi lahko rekli, da je **nekdo naš bodoči, nekdo drug naš naslednji** (bo sledil temu bodočemu), nekdo tretji (in vsi naslednji) pa **naš prihodnji, bo naš v (bolj oddaljeni) prihodnosti**.

Kaj pa **nosečnica** – je **prihodnja** ali **bodoča** mamica? Seveda **bodoča** mati/mamica. Prihodnje pa so morda vse tiste, ki bodo nekoč mame, zdaj pa so lahko še deklice.

Kaj pa pridevnik **prihodnji**? Ta v slovarskem geslu nima razlage, samo za neobčevalno besedno zvezo **prihodnji zet** je predlagana zamenjava s pridevnikom **bodoči**.

Morda se kje v stilističnih razpravah najde tudi navodilo, da je v poročanem govoru take, s časom povezane pridevnike treba ustrezno spremeniti, enako kot prislove časa, in sicer pridevnik **prihodnji v naslednji**.

Zgled: 14. decembra lahko rečemo – **Prihodnji** teden bomo praznovali božič. Ko pa o tem govorimo pozneje, npr. 31. decembra, bi se poved spremenila v: Takrat sem rekla, da bomo **naslednji** teden praznovali božič.

Če bi tu ohranili pridevnik **prihodnji**, bi se to nanašalo na čas po 31. decembru, poročali pa smo o času okoli božiča.

Kaj pa pridevnik **naslednji**? Zanimivo je, da je ta v pogovornem jeziku od vseh štirih sinonimnih pridevnikov najbolj razširjen – uporabljan je tam, kjer je to pravilno, in tudi tam, kjer se zdi primernejši pridevnik **prihodnji**, npr. v zvezah: **naslednji teden** > **prihodnji teden**, **naslednje leto** > **prihodnje leto** ... Morda bi lahko postavili pravilo, da je naslednji tisti, ki nečemu sledi. Tako imamo **to leto** (letos), **prihodnje leto** (leto, ki prihaja) in **naslednje leto** (leto, ki sledi prihodnjemu). Zanimivo pa je, da (v neposrednem govoru) rečemo **jutri**, ne pa **naslednji** niti **prihodnji** dan, medtem ko v poročanem govoru prislov **jutri** obvezno spremenimo v zvezo **naslednji dan**. In ker je pridevnik **naslednji** tako uporaben in domač, ga nekateri v javnih govornih položajih pogosto tudi neupravičeno preganjajo in vsevprek nadomeščajo s pridevnikom **prihodnji**:

V naši **prihodnji** informativni oddaji bomo govorili (> **v naslednji oddaji**; vedno gre za prvo obsežnejšo informativno oddajo po prejšnji informativni oddaji). Kaj se bo dogajalo v **prihodnji** uri (= uri, ki prihaja) > v **naslednji** uri, saj sledi tej uri, v/o kateri govorimo. Bolj domače, gospodinjsko pravilo za rabo teh dveh pridevnikov bi bilo – naslednje je tisto, kar nečemu sledi, prihodnje pa tisto, kar je stvar (bolj oddaljene) prihodnosti, torej: **Ta teden** se pripravljamo na praznike, **prihodnji teden** bomo praznovali božič, **naslednji teden** (teden, ki bo sledil prihodnjemu) pa nas čaka še skok v novo leto.

In še pridevnik **sledeči** – ta je v pravopisu edini odsvetovan, s puščico, saj gre za posnemanje hrvaškega vzorca – sledeči. Kadar vas zamika, da bi uporabili pridevnik sledeč, se raje krcnite po prstih!

In še paketek sinonimnih protipomenk: **bivši** – **(po)prejšnji** – **pretekli** – **minuli** – **nekdanji** – **svoječasen**.

Tudi tu imamo pogosto puristično preganjan primerek – pridevnik **bivši**, čeprav nam pravopis ne da za to nobenega razloga, saj pri tej iztočnici piše samo:

bivši -a -e (i) ~ predsednik.

To, kar je bivše, je pač bilo in ni več, enako, kot ni več tistega, kar je bilo nekdanj, **nekdanjega**, ali **preteklega**, tistega, kar je preteklo. Da dosledno nadomeščanje pridevnika bivši z **nekdanji**, ki v pravopisu nima posebnih omejitvenih razlag, ni smiselno, vidimo spet iz zvez o medčloveških zvezah – pridevnik **bivši** lahko uporabljamo tudi posamostaljeno, kot npr. dežurni, to pa razumemo že brez dopolnil kot fant, mož, šef ... (odvisno od konteksta), ki to ni več. Za pridevnik **nekdanji** to ne velja – sam nam ne pove dovolj, zato obvezno stoji ob jedru.

Pridevnik **prejšnji** je povsem nezaznamovan – **prêjšnji** -a -e (é; ê) ~ teden prêjšnjost - ž, poj. (é; ê) –, a bi, če bi ga primerjali s pridevnikom **bivši**, morda odkrili rahlo pomensko razliko – moj **bivši** nima nujno naslednika, saj sama beseda o tem ne govori, medtem ko se zdi, da prinaša zveza moj **prejšnji** podatek o tem, da ga je nekdo že nasledil, saj če je omenjeni prejšnji, je bil prej, je bil pred nekom, ki je zdaj. Pri podaljšanem pridevniku – **poprejšnji** – najdemo kot pojasnilo sinonim **prejšnji** in lahko svetujemo, da se podaljšavi, ki ne dodaja nobenega pomenskega odtenka, izogibajmo, vsaj tam, kjer je posebej zaželen gospodarnost, torej tam, kjer smo časovno ali prostorsko omejeni. S pridevnikom **pretekli** ni nič posebnega, le da je pomensko ožji, združljiv samo s pojmovnim svetom, isto pa velja tudi za pridevnik **minuli**, ki ima oznaki neobč. in pešaj. in je razložen s sopomenkami **končani**, **prejšnji**, **pretekli** – **minúli** -a -o (ú) neobč. ~ dopust **končani**; pešaj.: Sestanek je bil ~ torek **prejšnji**; ~o leto **preteklo**. Omeniti je treba še pridevnik **svoječasen**, ki pa je označen kot starinski, za pomen **nekdanji**, in ga v današnjem jeziku skoraj ne zasledimo več.

Obravnavali smo še nekaj posameznih zvez:

vlada v odhajanju

Bilo je v času, ko se je naša dotedanja vlada poslavljala, v medijih pa so to označevali kot **vlada v odhodu** in **vlada v odhajanju**. Kaj je pravilno?

Če smo natančni, je vlada, ki **odhaja** (nedovršnik), **odhajajoča** vlada, to pa se pomensko ujema z vlado **v odhajanju**, medtem ko tisto, kar je **na odhodu**, **ob**

odhodu, ne traja, ni proces, je enkratno, kratkotrajno, dovršno. Potrdimo to z drugo besedno družino – poslavlјati se – poslavlјajoč se – v poslavlјanju in ne v slovesu.

Spraševali smo se, katero zaporedje je pravilnejše, če hočemo **svetovno prvenstvo v nogometu** izraziti z dvema pridevnikoma – **svetovno nogometno prvenstvo** ali **nogometno svetovno prvenstvo**. Nismo bili enotni, več glasov je dobila zveza: **svetovno nogometno prvenstvo**. Kako pa rečemo – **nogometni državni prvaki** ali **državni nogometni prvaki**? Če gre prvo bolj v uho, ker je zveza **državni prvaki** pač močnejša, pove več kot zveza **nogometni prvaki**, bi lahko tudi pri prvenstvu razlagali, da je **svetovno prvenstvo** močnejša zveza kot **nogometno prvenstvo**. Če pa imamo **nogometno tekmo**, in to na ravni **meddržavnih tekem**, je močnejša zveza nogometna tekma, zato je pravilno **meddržavna nogometna tekma**. Se motim?

V življenju nas spremljajo tudi napake iz logike, ki se jih pogosto sploh ne zavemo, ker prepoznamo smisel sporočila. V razpisu je bila zahtevana **končana univerzitetna izobrazba**. Pridevnik končana je odveč, prikradel se je iz zveze **končana visoka šola**, kar je isto kot **univerzitetna izobrazba**. Izobrazba ni končana ali nekončana, izobrazba je ali pa je ni.

Dotaknili pa smo se še zaimkov **nekoliko**, **nekaj** in **nekateri**, ker je med pisci in govorniki opaziti zapostavljanje zaimka **nekaj** in na njegov račun razpaseno rabo drugih dveh. V pravopisu beremo:

nékaj 1 -- s, poj. (é) ~ sadja sem vam prinesel; To spijte z ~ vode; Prodam hišo z ~ zemlje

nekóliko 1 -- s, poj. (ó; ô) nekaj: Z ~ truda bo pa kar šlo; z ~ vode, grozdja, malin; Fant je tudi ~ filozofa; čez ~ časa

nekóliko 2 -- nedol. količ. zaim. (ô; ó) Spregovoril je ~ besed in odšel s sestanka nekaj

Zaimek **nekateri** pa se pojavlja namesto zaimka **nekaj** v takih zvezah: *Obravnavali so **nekatera** vprašanja*, namesto ***nekaj** vprašanj*.

Če bomo uporabljali zaimek **nekaj**, ne bomo naredili nič narobe, pa še naravno bo, ne bo izumetničeno, zafnano.

Povzetek pripravila D. T.